

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN 2545-3998

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ, КНИЖЕВНИ
И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC, LITERARY
AND CULTURAL RESEARCH

ГОД. II, БР. 3
ШТИП, 2017

VOL. II, NO 3
STIP, 2017

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. II, Бр. 3
Штип, 2017

Vol. II, No 3
Stip, 2017

ISSN 2545-3998

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
Република Македонија

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip,
Republic of Macedonia

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, United States of America
Tole Belcev, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercrusse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Даница Гавриловска–Атанасовска (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип, Македонија
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip, Macedonia
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip:
<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник

FOREWORD

- 11 Ranko Mladenoski, editor-in-chief

ЈАЗИК / LANGUAGE

- 15 **Виолета Јанушева**
ПРАВИЛНАТА УПОТРЕБА НА НАВОДНИЦИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ
ЈАЗИК – УСЛОВ ЗА СТАБИЛНОСТА НА ЈАЗИЧНАТА НОРМА
Violeta Januševa
THE CORRECT USE OF THE QUOTATION MARKS IN THE MACEDONIAN
LANGUAGE – A REQUIREMENT FOR THE STABILITY OF THE
LANGUAGE NORM
- 29 **Marija Leontik**
STANDART TÜRK DİLİNİN YUMUŞAKLIĞI VE AHENKLİLİĞİ
Marija Leontik
SOFTNESS AND MELODY IN STANDARD TURKISH LANGUAGE
- 41 **Милена Касапоска-Чадловска**
АТРИБУТОТ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ
ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК: МЕТАЈАЗИЧНИ СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ
Milena Kasaposka-Chadlovska
THE ATTRIBUTE IN THE FRENCH LANGUAGE AND ITS EQUIVALENTS
IN THE MACEDONIAN LANGUAGE: METALANGUSTIC SIMILARITIES
AND DIFFERENCES
- 51 **Evaine Le Calvé Ivičević, Barbara Vodanović**
DES VERTES ET DES PAS MÛRES: FRUITS ET LÉGUMES DANS LES
PHRASÈMES FRANÇAIS ET CROATES
Evaine Le Calvé-Ivicevic, Barbara Vodanovic
TRICKY VEGGIES: FRUIT AND VEGETABLES IN FRENCH AND
CROATIAN PHRASES
- 63 **Валентина Милошевиќ-Симоновска**
ЈАЗИЧНАТА ПОЛИТИКА НА ФАШИЗМОТ ВО ИТАЛИЈА И БОРБАТА
ПРОТИВ ДИЈАЛЕКТИТЕ (АНТИДИЈАЛЕКТНА КАМПАЊА)
Valentina Milosevikj-Simonovska
LINGUISTIC POLITICS OF FASCISM AND THE BATTLE AGAINST
DIALECTS (ANTI-DIALECT CAMPAIGN)
- 69 **Meri Basovska, Biljana Ivanovska**
GERMAN NATIVE SPEAKERS' USE OF MODIFICATION DEVICES OF
THE SPEECH ACT OF REQUEST

79 Pierino Venuto
UN'IPOTESI: LANORMATASSO. L'IMPERFETTO SENZALABIODENTALE:
-EA -EVA NEI CANTI DI GIACOMO LEOPARDI

Pierino Venuto

HYPOTHESIS: TASSO'S RULE. THE IMPERFECT TENSE WITHOUT
LABIODENTAL: -EA -EVA IN THE GIACOMO LEOPARDI'S CANTI

89 Antonella Zapparrata
L'IMPORTANZA DELLA NUOVA LINGUA ITALIANA NE LA VITA
MILITARE DI DE AMICIS

Antonella Zapparrata

THE IMPORTANCE OF THE NEW ITALIAN LANGUAGE IN VITA MILITARE
BY E. DE AMICIS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

107 Franco Costantini
L'ÉTRANGER DI A. CAMUS E UOMINI E NO DI E. VITTORINI: UN
CONFRONTO

Franco Costantini

L'ÉTRANGER BY A. CAMUS E UOMINI E NO BY E. VITTORINI: A
COMPARISON

119 Марија Ѓорѓиева-Димова
ПАЛИМПСЕСТНА ТРАНСВЕРЗАЛА: ТОПОСОТ КАКО
ИНТЕРТЕКСТУАЛНА ИНТЕРСЕКЦИЈА

Marija Gjorgjieva Dimova

A PALIMPSESTIC TRANSVERSAL: TOPOS AS AN INTERTEXTUAL
INTERSECTION

129 Луси Караниколова-Чочоровска
ЗА ЖЕНСКИОТ МЕНТАЛИТЕТ И ИДЕНТИТЕТ ВО РАСКАЗОТ „ЖЕНАТА
НА ПОКОЈНИКОТ“ ОД БОРА СТАНКОВИЌ

Lusi Karanikolova-Cho chorovska

ABOUT FEMALE MENTALITY AND IDENTITY IN THE STORY „THE
DEAD MAN'S WIFE” BY BORA STANKOVIC

139 Kadriye Türkan
BALKAN TÜRK MASALLARINDA RÜYANIN İŞLEVLERİ

Kadriye Turkan

THE FUNCTION OF DREAM IN BALKAN TURKISH FOKTALES

149 Amra Memić
MARCEL PROUST AND ZEN-BUDDHISM (WHAT IS SATORI AND WHY IS
PROUST BUDDHISTS?)

- 161 Катерина Петровска-Кузманова**
УЛОГАТА НА ДИМИТАР И КОНСТАНТИН МИЛАДИНОВЦИ ВО
РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКАТА ФОЛКЛОРИСТИКА
Katerina Petrovska Kuzmanova
THE ROLE OF MILADINOVCI BROTHERS IN THE DEVELOPMENT
FOLKLORISTIC IN MACEDONIA

КУЛТУРА / CULTURE

- 171 Родна Величковска**
КАРТОГРАФИРОВАНИЕ КАК МЕТОД ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГРАНИЦ
МУЗЫКАЛНЫХ ДИАЛЕКТОВ В МАКЕДОНСКОМ ОБРЯДОВОМ
НАРОДНОМ ПЕНИИ
Rodna Velichkovska
MAPPING AS A METHOD FOR DETERMINING BOUNDARIES OF
MUSICAL DIALECTS IN MACEDONIAN RITUAL FOLK SINGING

- 183 Стојанче Костов**
КРАТОК ОСВРТ НА ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ЕТНИЧКИТЕ ПРЕДЕЛИ
ЖЕГЛИГОВО, СРЕДОРЕК И СЛАВИШТЕ (СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА
НЕКОЛКУ СЕЛА ВО СРЕДОРЕК)
Stojanche Kostov
BRIEF OVERVIEW OF THE DANCE TRADITION IN THE ETHNIC
REGIONS OF ZHEGLIGOVO, SREDOREK AND SLAVISHTE (WITH
SPECIAL EMPHASIS OF SEVERAL VILLAGES IN SREDOREK)

- 193 Kamila Milkowska-Samul**
PER UNA NUOVA IMMAGINE DELLE DONNE IN TV ITALIANA – ALCUNE
RIFLESSIONI IN BASE ALLA FICTION GOMORRA
Kamila Milkowska-Samul
FOR A NEW IMAGE OF WOMEN ON ITALIAN TELEVISION – SOME
CONSIDERATIONS AROUND THE SERIES GOMORRA

- 205 Екатерина Намичева, Петар Намичев**
ТРАНСФОРМАЦИЈАТА НА КУЛТУРОЛОШКИОТ ПРОЦЕС ПОВРЗАН
СО ТРЕТМАНОТ НА ИСТОРИСКИТЕ ОБЈЕКТИ ВО ГРАДОТ
Ekaterina Namiceva, Petar Namicev
THE TRANSFORMATION OF THE CULTURAL PROCESSES RELATED TO
TREATMENT OF THE CITY HISTORICAL BUILDINGS

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 219 Rea Lujčić**
TRANSLANGUAGING OR TRANSGRESSING LANGUAGE BORDERS TO
COMMUNICATE AND TO LEARN IN INTERNATIONAL SCHOOLS

229 Nuray Kayadibi, Necati Demir
MAKEDONYA'DA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARININ YAZILI ANLATIM
BECERİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
Nuray Kayadibi, Necati Demir
AN ANALYSIS OF WRITTEN EXPRESSIONS OF TURKISH CHILDREN
LIVING IN MACEDONIA

245 Татјана Илиевска, Нина Даскаловска
ИНЦИДЕНТНО УСВОЈУВАЊЕ НА НОВ ВОКАБУЛАР ПРЕКУ ЧИТАЊЕ
НА БАСНИ
Tatjana Ilievska, Nina Daskalovska
INCIDENTAL VOCABULARY ACQUISITION THROUGH READING
FABLES

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

257 Ранко Младеноски
КНИЖЕВНИТЕ „ДЕШИФРИРАЊА“ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Ranko Mladenoski
LITERARY “DECODING” BY VENKO ANDONOVSKI

273 Марија Гркова
ПОЛЕЗЕН ТУРСКО-МАКЕДОНСКИ УЧЕБНИК ОД МАРИЈА ЛЕОНТИЌ
Marija Grkova
USEFUL TURKISH-MACEDONIAN TEXTBOOK BY MARIJA LEONTIC

ДОДАТОК / APPENDIX

281 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

Луси Караниколова-Чочоровска

ЗА ЖЕНСКИОТ МЕНТАЛИТЕТ И ИДЕНТИТЕТ ВО РАСКАЗОТ „ЖЕНАТА НА ПОКОЈНИКОТ“ ОД БОРА СТАНКОВИЌ

Апстракт: Оваа статија нуди еден (можен) „женски“ прочит на културолошката категорија „женски менталитет“ во расказот „Жената на покојникот“ од Бора Станковиќ. Преку „изолација“ на т.н. „елементи на традицијата“ што се однесуваат на сфаќањето на „женскоста“, заедно со традиционалниот и патријархалниот оптикум по однос на жената воопшто каков што се нуди во ова извонредно четиво, правиме обид за согледување на менталитетот и идентитетот на жената на овие наши балкански простори. Немаме повисока амбиција освен обид да се „види“ родовиот, женски идентитет низ нашата можеби субјективна призма, но и да се препознаат и нотираат промените што ги направија времето, луѓето и општеството во меѓувреме.

Клучни зборови: *жена, женскост, идентитет, менталитет, традиција.*

1. Пристап

Оваа статија прави обид за интертекстуален третман на културолошката категорија „женски менталитет“ во расказот „Жената на покојникот“ од Бора Станковиќ.

Преку изолација на т.н. „елементи на традицијата“, а особено на оние што се однесуваат на „женскоста“, заедно со традиционалниот и патријархален оптикум по однос на жената воопшто, каков што се нуди во ова веќе одамна класично четиво на јужнословенската литература, правиме обид за согледување на менталитетот и идентитетот на жената на овие наши, балкански простори.

Под „елементи на традицијата“, пак, ги подразбираме оние ентитети кои служат за „прочит“, и тоа без особен напор, на обичаите, размислувањето и начинот на однесување (на жената, во случајов жената на покојникот – Аница) кои, секако и повторно „традиционално“ се, односно треба да бидат во согласност со она „нашето“ – „што ќе речат луѓето“ (= јавното мислење). Станува збор за увид во оние, вкоренети во нашиот, „балкански“ менталитет непишани правила на културата на живеењето, а кои традицијата ги задржала во една потесна или поширока социјална и национална средина. Тие, „елементите на традицијата“, треба да ги покажат (и не мора да ги докажат) белезите на менталитетот, па и идентитетот на човекот, односно жената од едно место и едно време.

Нашиот напор во таа смисла се сведува на прецизна изолација, квантификација и квалификација на овие расказни единици од расказот

„Жената на покојникот“ на Бора Станковиќ што ги подразбираат елементите на традицијата, а особено оние со белег на женскост.

2. Менталитет и „женски менталитет“

За да може една појава, постапка или состојба да се смета за иманентна на пошироката категорија *менталитет* потребно е да постои соодветна антрополошка основа, односно константа која е заедничка за човекот воопшто, во кое било време и на кој било простор, а се однесува на начинот на неговото мислење, чувствување, однесување.

Според австрискиот социолог на културата Питер Динкелбахер, менталитетот се однесува на „(...) начинот и содржината на мислењето што го обележува одреден колектив во одредено време. Менталитетот, вели тој, се манифестира во постапките“. (Dincelbaher, 2009, стр. 15). Постапките, пак, за да станат своевиден показател на менталитетот неминовно треба да се повторуваат и да траат низ времето. Менталитетот се манифестира во постапките, зашто „(...) секоја постапка искажува нешто за менталитетот што стои зад неа; тој менталитет за нас станува достапен само со помош на интерпретација на трагите што ги оставила таа постапка (= историските извори)“. (Dincelbaher, 2009, стр. 20).

Во расказот „Жената на покојникот“ од Бора Станковиќ, што го ставаме под опсервација, „трагите“ на „историскиот“, „женски“ менталитет ги анализираме токму преку постапките на насловната хероина Аница, жената на покојникот. Тие, пак, допуштаат да бидат перципирани од една современа дистанца, кога во „меѓувреме“ работите на планот на женскоста многу се променија, така што можно е барем да се констатира дали нешто е добро или лошо. Сепак, промените и прифаќањето на тие промени, не значат и целосен раскин со некогашната традиција, ами само интерпретација и, во случајот личен и, се разбира, женски оптикум по однос на нивната одржливост до денеска. Впрочем, за да сме реални и конкретни, само потсетуваме и подвлекуваме дека автор на анализираниот расказ е маж, кој пишувајќи од позиција на традицијата на одреден простор и одредено време, жената ја претставува ни помалку ни повеќе ами токму „женски“. Тоа, пак, од своја страна ни дава за право да навлеземе во „женскиот“ менталитет тогашен, 19-товековен и српски (и балкански, исто така), колку далечен за нас денеска, исто толку и незаборавлив.

Под „женски менталитет“, мошне едноставно, го подразбираме однесувањето, светогледот, интимното доживување на една жена, по однос на себе и околината, заедно со начинот на кој и опкружувањето реагира по однос на неа.

„(...) Улогата на жените во различните култури, стереотипите, митовите и начинот на кој се претставени во книжевноста, се предодредени од општеството, од конвенциите, од очекувањата, од образовните системи“. (Гајери, 2006, стр. 287).

Аница, жената на покојникот, како што само описно е именувана во заглавието, а не со своето лично име, што само по себе е асоцијативно и провокативно „се однесува“ како што се однесувала традиционалната

балканска (во случајов српска) жена во втората половина на 19 век. Тоа нејзиното однесување, според параметрите на феминистката Гајери, па и нејзиниот начин на размислување се предодредени од стереотипите и особено јавното мислење во нејзината средина, од напишаните правила (= конвенциите) на однесување на една вдовица во едно мало гратче и воопшто од очекувањата на истата таа средина, што се исто така „непишани“, а сепак конвенционални. Женското однесување на Аница и сфаќањето на средината по однос на Аница, вдовицата, силно ги допира, открива и разоткрива не само женската природа и менталитет туку и менталитетот воопшто, српски и балкански.

3. Квантификација. Класификација. Квалификација

Квантитативниот биланс на „елементите на традицијата“ со печат на женскост во расказот „Жената на покојникот“ од Бора Станковиќ изнесува сè на сè 36 примероци. Нивната анализа допушта да бидат подредени (= класифицирани) во пет категории:

- чисти „елементи на традицијата“, со вкупно 16 примероци, а каде што се вбројуваат традиционалните и патријархални обичаи, верувања, што се посредно или непосредно поврзани со жената и тоа жената на покојникот;
- во посебна група од 10 примероци се изделуваат оние расказни елементи што го подразбираат женското традиционално однесување;
- женски и балкански (повторно традиционален) менталитет е категорија која се среќава само низ 4 примероци;
- на еден единствен примерок од „менталитетот на градот“ му даваме значење на посебна категорија. Неговата посебност доаѓа колку на стилската специфичност што се должи на неверојатно допадливиот израз на Бора Станковиќ, толку и на релевантноста по однос на приказот на менталитетот, а во негови рамки и т.н. „женски“ менталитет. Тоа значи дека и овој „уникатен“ примерок што го презентира менталитетот на градот не апстинира од имплицитната „женскост“ во себе, зашто е предаден од позиција на насловната хероина;
- посебна група од 5 примероци прават оние расказни елементи што го претставуваат однесувањето на другите кон жената, односно кон Анка, жената на покојникот.

„Чистите“ елементи на традицијата ја чинат најбројната категорија во оваа класификација. Овде припаѓаат мошне специфичните и автентични српски традиционални обичаи и верувања кои, за волја на вистината, и не се само српски, ами и пошироко – балкански и православни.

Во таа смисла најнапред го изделуваме, инаку до ден денеска практикуваниот православен обичај, по смртта на гробот од покојникот да се става јадење и пиење што потоа се раздава по луѓето. Во стилот на Бора Станковиќ, најнапред се дава опис на гробот и што сè, вообичаено и традиционално, во духот на православието се става на него:

„До крстот бокал со вода, во грлото китка сув босилек, а по дршката на бокалот и во дното црнеат капки восок што искапеле од толку свеќи што му палеше“. (Станковиќ, 1957, стр. 128).

Веднаш после овој приказ на гробот на покојниот сопруг, се дава сликата на обичајот за принесување храна во чест на умрениот:

„Тогаш на гробот секогаш ќе беше распослана бовча со тепсија, во која имаше понуда: пити, јаболка, грозје и парчиња печена тиква (сето она што тој го јадел). Бовчата ќе се белеше, ќе отскокнуваше од трошната црна земја на гробот“. (Станковиќ, 1957, стр. 128).

Иако секој опитен читател тоа ќе го забележи, не можеме да се воздржиме од коментар по однос на раскажувачкото мајсторство на Бора Станковиќ, кој секако воопшто не случајно, најнапред му отстапува простор на покојникот оти, всушност, потоа малку повеќе ќе раскажува за „жената на покојникот“. Освен тоа, во првиот приказ на почивалиштето на покојникот, при сè што се опишува традиционалниот православен гроб со сите, главно церемонијални предмети што се составен дел од таквиот декор, имплицитно е застапена „женската“ нота. Зашто, имено, дршката на бокалот беше многу поцрнета од свеќите што таа, жената на покојникот, толку често му ги палеше. Традицијата и женскоста се наоѓаат на едно место. Заедно со нив и вкоренетата патријархалност – жената да биде крајно посветена на мажот и по неговата смрт. А оваа „жена на покојникот“ тоа го прави ревносно, ритуално и задолжително, притоа без да си дозволи, дури и во мислите, најмало отстапување од таа традиција.

Обичајот за принесување храна и пијалаци на покојниковиот гроб денеска се применува со ограничено траење: според православниот календар, двапати годишно, на празникот Задушница (летен и зимски) и неколкукратно по смртта: вториот, третиот, деветтиот (или седмиот) ден и четириесеттиот ден, како и една, две и три години по смртта.

На т.н. „чисти“ елементи на традицијата во овој расказ им припаѓаат и обичите за стројништвото, за подготвувањето чеиз и опширно претставените свадбени обичаи:

„Свадбата беше скромна, спрема мажот, вдовец (...) А овде кај Аница имаше свирачи (...) Имаше и девер, и свеќи, подароци... Имаше и игра. Дури и 'шарено оро'...“. (Станковиќ, 1957, стр. 140).

И повторно, што е случај со секој изделен ентитет со белег на традиционалност, „женскиот“ елемент е латентно присутен и, како таков, исклучително дејствителен. Таков е случајот и со обичајот за спиење на бел чаршаф во првата брачна ноќ. Доминацијата на женската перспектива, на прикажувањето на нештата од позиција на „жената на покојникот“ е неприкосновена:

„Откако потоа ја подготвија и ја наместија постелата во соба, откако ашчицата го воведо младоженецот кај неа – ништо не знае. Едвај се сеќава“. (Станковиќ, 1957, стр. 144).

Изделуваме уште едно традиционално верување, предадено од гледна точка на насловната хероина, „жената на покојникот“, кое, се чини, најсилно ја одразува таа латентна женска сеприсутност во патријархалната традиција,

или длабоко вкоренета традиција прикажана од позиција на патријархалната жена:

„Бидејќи тој беше тој кој се беше заложил, ја земал и ја вовел во својата куќа, и со тоа вовел некој ред... жена, луѓе. Ѓ дал – не име туку нешто повеќе, посилно, ѓ дал некоја одреденост, а не како порано, додека беше девојка, што не смееше во никого да погледне, бидејќи ако погледне којзнае што може тој да помисли за неа“. (Станковиќ, 1957, стр. 153).

Го квалификуваме овој фрагмент како најрепрезентативен во овој расказ по однос на проблематиката што овде ја зафаќаеме: приказ на женскиот патријархален менталитет, српски и балкански некаде во 19 век, но ќе си дозволиме да речеме дека е делумно и денешен. Подвлекуваме само делумно ѓ е својствен на денешната жена, односно на современиот наш балкански менталитет, иако, мерено со аршинот на јавното мислење, можеби и повеќе од делумно!

Во втората група спаѓаат 10-те примероци што се однесуваат на женското традиционално, односно патријархално однесување, но исто така и размислувањата и убедувањата. Всушност, овде се претставени оние расказни елементи што, повторно, не отстапуваат од вкоренетата патријархална традиција, а кои го подразбираат конкретно однесувањето на Аница, „жената на покојникот“, а не ретко и нејзините размислувања и убедувања.

Такво е тажењето на Аница над гробот на покојникот:

„Таа и не го гледа (синот, з.м.), куќа, реди. Како и секогаш го спомнува него, покојникот, мажот; ги реди неговите желби. Па кога ќе почне со она: кому ги оставил... што не се симне да ги види и што не погледне... а особено да го види детето, синот... колкав е веќе и колку пораснал“. (Станковиќ, 1957, стр. 129).

Такво е и размислувањето на Аница по однос на нејзиното евентуално премажување, заедно со нејзината пасивност по однос на тоа прашање:

„Знаеше (...) дека мора да се премажи, т.е. дека ’нејзините‘ – мајка ѓ и браќата – нема така да ја остават, ами кога тие ќе сметаат дека дошло време, ќе ја премажат – затоа таа ги оставила тие да мислат за тоа“. (Станковиќ, 1957, стр. 154).

Една помала група од вкупно 4 расказни примероци малку поексплицитно се однесува на приказот на женскиот традиционален и балкански менталитет. И повторно, сите тие ја имаат предвид, не која било жена, туку „жената на покојникот“:

„Уплаканото лице ѓ се зажарило, букнало, а целата снага ѓ е како набреknата. Фустаните и се тесни. А чувствува како градите и се шират, се подаваат од тесното елече, излегуваат надвор, се гледаат... Затоа од срам ја наведнува главата, ја мести шамијата, едвај очите и устата да ѓ се видат, па сѐ уште не може да ја смири од плачење, ами и трепери“. (Станковиќ, 1957, стр. 130).

Присутна е во овој цитиран фрагмент речиси иманентната за раскажувањето на Станковиќ еротика, која е сосема релевантна и речиси неизбежна по однос на описот и приказот на женскоста, па макар таа женскост била и патријархална.

Уште еден убав примерок од оваа категорија упатува на претставата за некогашниот, а можеби и сегашниот женски менталитет:

„Поцрсто го стега детето за рака, уште повеќе ја наведнува главата и едвај чека што побрзо до таа касапница да дојде, да го повика бога и да ја помине. Бидејќи пред таа Итина касапница секогаш имало неколкумина од нив, машки, кои безработни седат на кепенците, пушат гледајќи го или светот што по патот поминува, или оние обесени парчиња месо и крвави диречи од касапницата“. (Станковиќ, 1957, стр. 131).

Приказот на типичниот традиционален српски и балкански женски менталитет е очигледен и во следниов примерок:

„За сè мораше него да го праща. Дури и во готвењето јадења, и тука тој се разбираше, и не ѝ даваше да готви како што таа знае. Во куќата, од мебел, садови, полици, не смееше да чепка, да мести поинаку, мораше да остане така како што таа затекна, како што било наместено и претходно, пред да дојде таа“. (Станковиќ, 1957, стр. 147-148).

И четвртиот, последен примерок од оваа категорија, можеби најубаво и најсоодветно го претставува менталитетот на жената од српскиот 19 век, но и жената воопшто, кога љубовта и патријархалната традиција ќе се најдат во судир:

„Не дека не го љубеше! Ах, само еднаш да го почувствува (...) Но, како? Како таа, него, Исто, да го погледне, да му се насмее, од радост да заплаче кога ќе го прегрне, кога веднаш, ама веднаш би се испречил тој, покојникот. А сега и таа самата, Аница не е онаа: преѓешната Аница, туку жена, а тој Исто, сè уште е Исто. И како таа ќе го прими, ќе го прегрне како негова? Можеби секогаш ќе чувствува дека не му дошла чиста, кога ќе ја прегрнува и бакнува, туку е на друг, на покојникот... еднаш веќе прегрнувана, милувана“. (Станковиќ, 1957, стр. 159).

Посебно значење му придаваме на единствениот примерок што го претставува „менталитетот на градот“, а кој заради неговата допадливост и имплицитната женскост што во него ја препознаваме, заслужува класификација во засебна категорија:

„Поминува покрај капи, ниски куќички, долги огради... само понекоја голема куќа, турска, со капаци и решетки по прозорците... сретнува слуги и деца што носат месо, ориз и друго по што домаќинките ги праќаат мажите во чаршија (...). Но, кога ќе дојде до чаршијата и кога ќе сака да ја помине и да влезе во својата улица, повторно мора да застане. Особено ако е сабота, не може од светот – пазарциии – селани, кои се враќаат во своите села“. (Станковиќ, 1957: 132).

Овој убав примерок што го прикажува градскиот менталитет е едновремено и приказ на женскиот, повторно традиционален и патријархален менталитет.

Петтата категорија расказни ентитети се однесува на „јавното мислење“, на она „што ќе речат луѓето“ по однос на жената вдовица. Поконкретно, овде припаѓаат петте примероци што го опфаќаат однесувањето на другите кон „жената на покојникот“. Односот на роднините и соседите кон

вдовицата, имплицитно го пренесува ставот на јавното мислење по однос на Аница:

„(...) И нејзините роднини не смееја да ѝ доаѓаат, плашејќи се така да не го навредат покојникот, што со тоа свое доаѓање ’му се мешале во неговата куќа’, доаѓале и го вознемирувале“. (Станковиќ, 1957, стр. 135).

Односот на браќата кон Аница, пак, го покажува ставот (= јавното мислење) по однос на жената, сестрата, мајката:

„Мајка им и неа, Аница, тие не ги разликуваа. Ги сметаа за еднакви, нарекувајќи ги ’жени’. И сè бараа од нив, за сè тие им беа одговорни, им беа виновни (...)“. (Станковиќ, 1957, стр. 137).

Од друга страна, пак, наспроти ваквиот однос дома, браќата ја штитат сестрата пред светот и од светот:

„И повторно тие, браќата, ја чуваа. Особено гледаа куќата од ништо да не им оскудува. И нив, ’жените’, мајката, сестрата, ги облекуваа. Особено неа, Аница“. (Станковиќ, 1957, стр. 137).

Станува збор за типичен патријархален однос кон жената, каков што долго време се негуваше и опстојуваше на нашите балкански простори.

Впрочем, традиционалното и патријархалното со призивок на ориенталност, заедно со третманот на жената, се речиси главна преокупација и вечна инспирација и на самиот Бора Станковиќ. Речиси и да нема осврт каде што расказот „Жената на покојникот“ не се зема како репрезентативен и типичен пример за увид во творештвото на овој враќански автор. Зашто овде, во овој расказ, се содржани сите доминантни белези на неговата проза, особено кога станува збор за третманот на жената и женскоста.

4. Коментар

Заедно со приказот на некогашниот, патријархален и традиционален став и однос кон жената, заедно со впечатокот по однос на „женскиот“ менталитет што се стекнува меѓу редовите на ова вечно и веќе класично „женско четиво“, не се воздржуваме од наш субјективен коментар за таквата „старовременска“ женскост.

Имено, расказот „Жената на покојникот“ нуди еден репрезентативен женски „примерок“ на традиционалната жена, на патријархалните сфаќања по однос на жената и женскоста во едно време и на едно место кое и не е толку локално, српско, ами добива пошироки размери. Притоа, не се ставаме и воопшто немаме намера да се ставаме во позиција на критикувач, на жесток феминистички напаѓач на таа и таква „женска“ позиција и традиција. Зашто имено, нам, на нашиот балкански (секако и српски и македонски) менталитет таа не ни е воопшто туѓа. Таа е дел од едно не толку далечно минато од кое ние, конкретно, воопшто не се срамиме. И сметаме дека нема зошто да се срамиме. Таа е дел од нашата „женска историја“ која, погледната од денешна дистанца, се чини анахрона, се чини смешна и глупава, се чини небитна. Не сметаме дека денешната жена треба да живее под строга контрола на мажот (особено не кога тој е покоен). Не сметаме дека родителите, браќата, роднините треба да ѝ наоѓаат маж на жената. Не сметаме дека е добро таа да биде маргинализирана во семејството и општеството.

Но, зарем не ќе беше добро, т.е. подобро, да се сочуваше малку повеќе од таа патријархална и традиционална женскост во жената денеска...? Зарем на жената не ѝ е поудобно под закрилата на мажот? Нека биде самостојна, рамноправна и работоспособна, но жената е жена само кога е реализирана како жена (и мајка, секако). Жената е жена кога е почитувана и сакана. Тоа, традицијата ни го предала тоа наследство... Барем тоа да го сочуваме...

Библиографија

Георгиевска-Јаковлева, Л. (2012). *Идентитет(и)*. Скопје: Институт за македонска литература.

Веземан, Д. Редакција: Рагнар Милер. *Декларација на правата на жената и граѓанката*, <http://www.dadalos.org/mzd/frauenrechte/frauenrechte.htm>. (преземено на 23.11. 2011).

Јаќоски, В. (1983). *Фолклорот во македонската драма*. Скопје: Македонска книга, Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Крамариќ, З. (2010). *Идентитет, текст, нација*. Скопје: Табернакул.

Кристева, Ј. (2005). *Токати и фуги за другоста*. Скопје: Темплум.

Иригаре, Л. (2002). *Спекулум на другата жена*. Превод од француски јазик Елисавета Поповска, Ирена Павловска и Деспина Ангеловска. Скопје: Евро-Балкан Пресс.

Мартиноска, А. (2014). *Културни парадокси (Родот, етницитетот и идентитетот во фолклорот и литературата)*. Скопје: Институт за македонска литература.

Мојсиева-Гушева, Ј. (2010). *Во потрага по себеси*. Скопје: Институт за македонска литература.

Станковиќ, Б. (1957). *Изабрane приповетке*. Београд: Просвета.

*

Арадурај, А. (2011). *Kultura i globalizacija*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Dincelbaher, P. (2009). *Istorija evropskog mentaliteta*. Службени гласник, Podgorica: CID.

Lusi Karanikolova-Chochovovska

**About Female Mentality and Identity in the Story „The Dead Man's Wife”
by Bora Stankovic**

Abstract: This article offers a (possible) "female" reading of the cultural category "female mentality" in the story "The Dead Man's Wife" by Bora Stankovic. Through the "isolation" of the so-called "Elements of tradition" concerning the understanding of "feminine", along with traditional and patriarchal view of females in general as offered in this extraordinary text, we make an attempt to see the mentality and identity of the woman on the our Balkans. We have no higher ambition than an attempt to "see" gender, female identity through our subjective prism, but also to recognize and note the changes made by time, people and society in the meantime.

Keywords: *woman, femininity, identity, mentality, tradition.*

